

Зайченко Наталія Іванівна
*доктор педагогічних наук,
професор кафедри загальної та прикладної психології
Інститут екології економіки і права*

Зайченко Наталия Ивановна
*доктор педагогических наук,
профессор кафедры общей и прикладной психологии
Институт экологии экономики и права*

Zaichenko Nataliia
*Doctor of Pedagogical Sciences
Institute for Ecology Economy and Law*

ІСПАНСЬКИЙ ІДЕАЛ ЄДИНОЇ ШКОЛИ (ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТ.)

ИСПАНСКИЙ ИДЕАЛ ЕДИНОЙ ШКОЛЫ (ПЕРВАЯ ТРЕТЬ ХХ В.)

SPANISH IDEAL OF UNIFIED SCHOOL (FIRST THIRD OF THE 20TH CENTURY)

Анотація. У статті здійснено спробу з'ясувати, яким в іспанському педагогічному дискурсі першої третини ХХ ст. бачився ідеал єдиної школи. Показано, що іспанська концепція єдиної школи (Л. Лузуріага, М. Домінго, М. де Маесту, Л. де Сулуэта та ін.) передбачала широку програму освітнього реформування, утвердження нової методології соціально-освітнього процесу, фактичне змінення укладу традиційної школи й перетворення її на нову, демократичну, ціннісно-орієнтовану на суспільну солідарність і соціальну консолідацію.

Ключові слова: іспанський педагогічний дискурс, єдина школа, демократична школа, освітнє реформування, соціально-освітній процес, соціальна консолідація, ідеал.

Аннотация. В статье осуществлена попытка выяснить, каким в испанском педагогическом дискурсе первой трети ХХ в. виделся идеал единой школы. Показано, что испанская концепция единой школы (Л. Лузуриага, М. Доминго, М. де Маэсту, Л. де Сулуэта и др.) предусматривала широкую программу реформирования образования, утверждение новой методологии социально-образовательного процесса, фактическое изменение уклада традиционной школы и ее преобразование в новую, демократическую, ценностно-ориентированную на общественную солидарность и социальную консолидацию.

Ключевые слова: испанский педагогический дискурс, единая школа, демократическая школа, реформирование образования, социально-образовательный процесс, социальная консолидация, идеал.

Summary. In the article author tries to find out what ideal of unified school was imagined in the Spanish pedagogical discourse of the first third of 20th century. It is shown that the Spanish concept of unified school (L. Luzuriaga, M. Domingo, M. de Maeztu, L. de Zulueta and others) provided the wide program of education reforming, approval of new methodology for the social and educational process, real change of traditional school and its transformation into new, democratic school, value-oriented public solidarity and social consolidation.

Key words: the Spanish pedagogical discourse, unified school, democratic school, education reforming, the social and educational process, social consolidation, ideal.

«El mundo nada puede contra un hombre que canta en la miseria»
(Ernesto Sábato. *La Resistencia*)

Постановка проблеми. Демократичний принцип єдиної школи, сформульований у XVII ст. славетним чеським педагогом-класиком Я. Коменським, передбачав таку організацію народної освіти, за якої усі школи в країні було б об'єднано в єдину систему, а поділ їх на різні типи здійснено виключно за ступенями освіти, послідовно зв'язаними між собою. У всесвітньо знаній праці «Велика дидактика» Я. Коменський обґрунтовував думку про те, що «в межах відомої кількості років має бути завершено все коло освіти, а з цих майстерень людства повинні вийти люди по-справжньому освічені, досконально моральні й істинно благочестиві» [1, с. 263–264].

В іспанському педагогічному дискурсі першої третини XX ст. гасла єдиної школи лунали чи не найчастіше. В реноваційній ідеї втілювалися сподівання на демократизацію соціально-освітнього процесу, змінення укладу освіти з елітарно-аристократичного на народно-масовий, перетворення традиційної школи з її архаїчними устоями, меморизмом, затхлістю на школу оновлену, гуманістично спрямовану на свободу особистості, взаєморозуміння між людьми, духовно орієнтовану на доцентрові тенденції суспільної солідарності та народного єднання. Єдина школа — це широка програма освітнього реформування, націлена на утвердження нової методології соціально-освітнього процесу, що передовсім виходить з пріоритетів цивілізованого гарантування природного права особистості на освіту, культурний розвиток, а також на створення умов реалізації громадянських свобод людини в соціумі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади єдиної школи, історичні віхи її розвитку в Іспанії досліджено в наукових працях іспанських істориків педагогіки Х. Руїса Берріо (J. Ruiz Berrio), Е. Баррейро Родригеса (H. Barreiro Rodriguez), А. Капітана Діаса (A. Capitan Diaz), А. Віньяо Фраго (A. Viñao Frago), М. Саманьєго Бонеу (M. Samaniego Boneu) та ін.

Мета статті — з'ясувати, яким в іспанському педагогічному дискурсі першої третини XX ст. бачився ідеал єдиної школи.

Виклад основного матеріалу. Вже в перші роки XX ст., здійснюючи соціологічний аналіз значення різних соціальних інститутів у суспільному житті, визначний іспанський педагог, соціолог А. Посада (Adolfo Posada) віддавав школі перше місце, обґрунтовуючи це тим, що в школі зосереджені «провідні духовні енергії нашого часу», подібно до того, як в інші епохи вони концентрувалися, наприклад, у церкві. Нині затребуваною є віра саме в школу, науку, людські сили. Ця школа вбачається «школою радості та посмішки, школою привабливою,

вільною, де дитина продовжує родинне життя, школою єдиною для всіх верств населення, з учителем добрим та лагідним <...> Ця школа може вважатися наймогутнішим інструментом суспільного розвитку і культури в теперішні часи» [9, с. 327]. Саме школа, переконував педагог, є рушієм суспільного розвитку, засобом суспільної гармонії і соціальної боротьби. Стосовно школи завжди маємо брати до уваги дві обставини: з одного боку, «школа бере пряму участь у русі диференціації класів і боротьби партій» і звідси витікає тенденція розвитку шкіл певної конфесії або політичної партії (шкіл католицьких, республіканських, соціалістичних, радикальних та ін.); з іншого боку, школа — це інституція «нейтральна, безстороння», яка піклується виключно про освіту дитини, прийдешнього громадянина, — «школа задля культури» [9, с. 327–328]. Теперішня школа незалежно від політичної позиції державного уряду має бути нейтральною, школою для всіх, школою, де не повинні бути допущеними соціальні антагонізми, де має пробуджуватися спільна свідомість і кріпнути гармонія суспільних інтересів [9, с. 328].

Інший іспанський педагог Ф. Марті Альпера (Félix Martí y Alpera) називав ідеальною загальну демократичну школу, в якій всі діти незалежно від походження, віросповідання, соціального становища батьків «стануть громадянами майбутнього міста, де на них впливатимуть спогади дитинства, братерство класу, перша дружба, що по-інколи втрачається, а по-інколи послаблюється, громадянами, завжди готовими протистояти новим суспільним викликам» [8, с. 42–43].

У статті «Соціальне виховання» (1911 р.) іспанський педагог М. де Маесту (Maria de Maeztu y Whitney) зауважувала, що розбудова єдиної школи втілюватиме зобов'язання держави піклуватися про всіх, «спрямовувати й настановляти підданих, орієнтуючи їх відповідно до ідеалу, задуманого для епохи» [7, с. 4]. Єдина школа, яка створюється для всіх дітей, дасть змогу втілитися спільному національному зусиллю, «загальному ідеалу культури і праці»; така школа стане «школою миру й гармонії, далекою від будь-якої політичної незгоди, відкритою для всіх можливостей людського життя» [7, с. 4].

У курсі лекцій, прочитаних студентам факультету гуманітарних наук аргентинського Університету Ла-Плати під назвою «Актуальна концепція великих педагогічних проблем» (1927 р.), М. де Маесту проголошувала, що хоча нині «єдина школа — не наукова концепція, а політична концепція освіти», ця «вкрай глибока проблема» не може бути вирішена суто політичними засобами. Нова педагогіка вимагає сьогодні «створення героїчної школи», спроможної формувати людину у вищому сенсі, людину, «чия душа відкрита божественному призначенню життя» [6, с. 436].

Іспанський педагог, політик М. Домінго (Marcelino Domingo) зазначав, що єдина школа — ідеал

школи демократичної держави. В такій державі долаються бар'єри для реалізації талантів і створюються сприятливі умови для цього. Саме держава має забезпечувати безкоштовність і доступність освіти для всіх громадян, сприяти в здобуванні освіти студентам з бідних родин, тим, хто проживає далеко від освітніх і культурних установ. «Усі нерівності роздражнюють: нерівність багатства, справедливості, суспільного поводження... А найбільше серед усіх роздражнює нерівність у відношенні культури. Вона наявна там, де досі навчання організовано за класовою ознакою. Де, як в Іспанії, — шістдесят відсотків неграмотних через нестачу вчителів і шкіл, через відсутність економічної підтримки держави та муніципалітетів <...> де доступність благ вищої освіти залежить від тисячі причин і найменше від основної — таланту» [2, с. 1].

У статті «Єдина школа» (1925 р.) іспанський педагог Л. де Сулуета (Luis de Zulueta) зауважував про те, що несправедливим є розділення шкіл на два типи — для багатих і бідних людей. Замість двох типів шкіл, двох типів формування людини має постати єдина школа, в якій зможуть навчатися всі, а критерієм для учнівської диференціації має бути не кількість грошей, а духовні якості людини. Жодні перешкоди не мають відволікати від основного принципу єдиної школи. «Неминуче, за природним законом, буває розум багатий і розум бідний. Однак не повинно виховання розподілятися — для умів багатих і бідних. Усіляка людська душа має право на повноцінне втілення, з мірою її внутрішніх зусиль, задля її власного блага й цілого суспільства, таким же чином, як в євангельській притчі, запаливши свічу, ніхто не ставить її в потаємному місці, а на свічнику...», — розмірковував педагог [10, с. 1].

Один з найяскравіших представників іспанської педагогічної думки ХХ ст. Л. Лузуріага (Lorenzo Luzuriaga Medina) витворив цілісну концепцію іспанської єдиної школи. Така школа, на його переконання, представляє сукупність усіх освітньо-виховних народних інституцій, є доступною для всіх членів суспільства відповідно до здібностей та покликання громадян, незалежно від їхніх економічних, соціальних можливостей або конфесійної приналежності. Вивчивши класичні педагогічні постулати про зміст єдиної школи (Я. Коменського, Й. Песталоцці, П. Наторпа та ін.), Л. Лузуріага прийшов до висновку, що концепт «єдина школа» вміщує два значення: з одного боку, це нова педагогічна концепція шкільного життя й освітнього процесу, а з іншого — це та соціально-педагогічна концепція, яка відтворює соціально-політичні вимоги суспільства про народну освіту [4, с. 22–23].

Л. Лузуріага наголошував на тому, що потреба єдиної школи закономірно постала як реакція, історична відповідь на підтримувану тривалий час державою освітню політику розмежування шкіл для дітей заможних соціальних класів і незаможних.

Проте, в сучасних реаліях розуміння єдиної школи є значно ширшим й багатоаспектним. З-поміж провідних вимог до єдиної школи іспанський педагог визначив такі: надання освіти всіх ступенів усім дітям; скасування релігійної освіти в усіх державних педагогічних установах; запровадження спільної освіти для хлопців і дівчат; співставлення учнів лише за їхніми здібностями до навчання; утворення основної (базової) школи, загальної для всіх дітей; заборона шкіл (державних і приватних), де має місце диференціація учнів за майновою ознакою; створення можливостей доступу до університетської освіти; уніфікація підготовки вчителів шкіл і викладачів університетів в єдиному університетському середовищі; диференціація вчителів шкіл і викладачів університетів, виходячи з їхніх професійних заслуг та праці [5, с. 26–27].

Доводячи історичну важливість реалізації принципів єдиної школи, Л. Лузуріага вдався до порівняльно-педагогічного аналізу й описав сучасні проекти єдиної школи в Німеччині, Франції, Бельгії та інших європейських країнах. Педагог відмічав, що вимоги реформування освіти в цих країнах схожі й за своїм змістом спрямовані на широкомасштабну зміну характеру школи — перетворення її на істинно народну. Однак, Іспанія мала власний шлях, реформування іспанської школи після Першої світової війни «мало головним чином економіко-адміністративний порядок, аніж духовно-педагогічний». Окрім упровадження принципу світської школи, інших істотних зрушень у педагогічній дійсності не відбулося. «Нам недостатньо ідеалів, страсних бажань, глибокого натхнення для реформи в житті і політиці; нам не вистачає національного почуття, справжньої спільності. Ми, як і раніше, розділені на класи соціальні, політичні, географічні, конфесійні. Не маючи бажання переоцінити значення руської, італійської, німецької революцій, варто сказати, що ми не маємо того творчого, об'єднуючого, перетворювального досвіду, яким дихали всі ці революції», — з сумом констатував Л. Лузуріага [3, с. 346].

Висновки. В іспанському педагогічному дискурсі першої третини ХХ ст. ідеал єдиної школи — найвища вершина осмислення колізій модернізації соціально-освітнього процесу. Надто багато печальних нот у роздумах іспанських педагогів, хоча весь наратив переповнений непохитною вірою в «просвітницький регенераціонізм», відродження і піднесення рідної країни в світовій перспективі. Проблема єдиної школи, школи, яка могла б стати самобутнім скрижалем у поступальній консолідації суспільства, — найбільш гостра в соціально-освітньому реформуванні, адже саме у ній виявилися найбільш суперечності епохи, розколотість іспанського соціуму, спрямованість його окремих суспільно-політичних груп на захист виключних прерогатив, корпоративно-замкнених цінностей. Туманним, аморфним, далеким бачився

і шлях творіння модерної, демократичної, гуманістично-солідарної, особистісно-центрованої школи. Іспанський ідеал єдиної школи був, мабуть, найідеальнішим, — небесна височінь духовної спільності над землею прірвою масової неписьменності... Так чи не в тім історичний сенс людської єдності, щоб останньою опорою світу в його багатолікому зміненні не залишалася «людина, яка співає в стражданнях»?

Література

1. Коменский Я. А. Великая дидактика / Ян Амос Коменский. — Смоленск: Гос. учебно-педагогическое изд-во Наркомпроса РСФСР, 1939. — 320 с.
2. Domingo, M. La igualdad ante la escuela / Marcelino Domingo // La Libertad (Madrid). — Martes, 9 de junio de 1931. — № 3.500, año XIII. — P. 1.
3. Luzuriaga, L. La escuela de la Republica / Lorenzo Luzuriaga // Revista de psicologia i pedagogia. — 1933, noviembre. — № 4. — Vol. 1. — P. 345–353.
4. Luzuriaga, L. La escuela unica / Lorenzo Luzuriaga. — Madrid: Publicaciones de la Revista de Pedagogia, 1931. — Vol. 2. — 126 p.
5. Luzuriaga, L. La escuela unificada / Lorenzo Luzuriaga. — Madrid: J. Cosano; Museo Pedagogico Nacional, 1922. — 82 p.
6. Maeztu, M. Concepcion actual de los problemas de la escuela primaria / Maria de Maeztu // La Escuela Moderna. — 1927. — № 433, octubre. — P. 433–438.
7. Maeztu, M. Educacion social / Maria de Maeztu // Nuevo Mundo. — 1911, Jueves de 28 de diciembre. — № 938, año XVIII. — P. 4.
8. Marti y Alpera, F. Las escuelas de Zurich / Felix Marti y Alpera // La Escuela Moderna. Revista pedagogica hispano-americana. — 1903, julio. — T. XXV. — № 148, año XIII. — P. 35–43.
9. Posada, A. Accion social de la escuela / Adolfo Posada // Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza. — Madrid, 30 de noviembre de 1906. — № 560, año XXX. — P. 321–330.
10. Zulueta, L. La escuela unica / Luis de Zulueta // La Libertad (Madrid). — Viernes, 25 de septiembre de 1925. — № 1.718, año VII. — P. 1.